

Goed Gebruik Handschoenen

Samen veilig, samen duurzaam

Pia Gutierrez Zarate, Mieke Waltmans-den Breejen, Juliëtte A. Severin

Samenvatting

Niet-steriele handschoenen zijn persoonlijke beschermingsmiddelen die gedragen worden als arbo- en/of infectiepreventiemaatregel om medewerkers te beschermen tegen schadelijke stoffen en om de kans op de transmissie van micro-organismen via en/of naar medewerkers en (zorggerelateerde) infecties te verkleinen. Verkeerd gebruik van handschoenen kan leiden tot verspreiding van micro-organismen en tot zorg die niet duurzaam is. In het Erasmus MC is het project Goed Gebruik Handschoenen gestart in 2021; daarna is het project overgenomen door het IP & ABR Zorgnetwerk Zuidwest Nederland. Hier volgt een beschrijving van een aantal ervaringen bij de opstart van dit project.

Abstract

Non-sterile gloves are personal protective equipment that is worn as an occupational health and safety and/or infection prevention measure to protect employees against harmful substances and to reduce the risk of the transmission of microorganisms via and/or to employees and (healthcare-related) infections. Misuse of gloves can lead to the spread of microorganisms, and unsustainable care. At Erasmus MC, the Good Use of Gloves project started in 2021, which was subsequently taken over by the care network IP & ABR care network Southwest Netherlands. Here is a description of some of our experiences at the start of this project.

Inleiding

In 2013 schreef de toenmalige Inspectie voor de Gezondheidszorg al in haar rapport “Keten van infectiepreventie in ziekenhuizen breekbaar: meerdere zwakke schakels leiden tot onveilige zorg”: Men draagt nog handschoenen wanneer het niet meer nodig is, hiermee verspreidt men juist micro-organismen [1]. In mei 2016 zag de Inspectie hierin nog weinig

verbetering [2]. Handschoenen waren inderdaad een moeilijk aan te pakken fenomeen in handhygiëneprojecten in zorginstellingen [3].

Toen er tijdens het eerste jaar van de COVID-19-crisis een tekort dreigde aan allerlei persoonlijke beschermingsmiddelen, waaronder niet-steriele handschoenen, gaf dat aanleiding om het juiste gebruik van handschoenen nogmaals onder de aandacht te brengen. Voorraad was al snel geen probleem meer maar de vraag over het optimale en veilige gebruik van middelen leefde nog steeds: worden deze op de juiste manier, op het juiste moment en door de juiste medewerkers gebruikt? Omdat onjuist gebruik van handschoenen kan leiden tot onveilige zorgsituaties voor patiënten en personeel, en niet-geïndiceerd gebruik tot onnodig afval leidt en niet duurzaam is, werd het project Goed Gebruik Handschoenen gestart in het Erasmus MC.

Projectgroep

Zoals bij ieder project was het belangrijk een multidisciplinaire projectgroep samen te stellen. De projectgroep bestond uit een arts-microbioloog als voorzitter, zorgprofessionals (verpleegkundigen en artsen) van de kliniek en polikliniek, een arbeidshygiënist, deskundigen infectiepreventie, en medewerkers van kwaliteit, inkoop en duurzaamheid. Het doel werd als volgt geformuleerd: het juiste gebruik van niet-steriele handschoenen bevorderen en verspilling tegengaan.

Erasmus MC, Rotterdam, afdeling Kwaliteit en Patiëntenzorg, drs. P.V. Gutierrez Zarate, stafmedewerker kwaliteit; afdeling Medische Microbiologie en Infectieziekten, C.M. Waltmans-den Breejen, deskundige infectiepreventie, dr. J.A. Severin, arts-microbioloog. Correspondentieadres: dr. J.A. Severin (j.severin@erasmusmc.nl).

Wat is juist gebruik eigenlijk?

Het formuleren van wat onder 'juist gebruik van niet-steriele handschoenen' wordt verstaan, was onmisbaar bij de start van het project. Te meer omdat er bij een eerste inventarisatie in het elektronische kwaliteitsmanagementsysteem van het Erasmus MC circa 3000 documenten met het zoekwoord 'handschoenen' te vinden waren. In het bestaande beleid stond verder niet wat verkeerd of onjuist gebruik is, bijvoorbeeld dat het aanraken van omgevingsmaterialen zoals een telefoon of de bedbediening niet met gehandschoende handen mag. Door het ontbreken van een richtlijn van het Samenwerkingsverband Richtlijnen Infectiepreventie was er voor dit project gekozen om de kaders van de Wereldgezondheidsorganisatie te gebruiken.

Handschoengebruik in cijfers

Inkoop- of uitgifftecijfers geven inzicht in de omvang van gebruik en mogelijk gebruik, om doelgroepen te overtuigen van het belang van het project. Voor het Erasmus MC waren dit de volgende cijfers: in 2020 15 miljoen, in 2021 15,9 miljoen. Ten opzichte van de jaren daarvoor was het gebruik aanzienlijk gestegen, zelfs in de niet-COVID-zorg, mogelijk als gevolg van de pandemie (zie *figuur 1*). Een opvallende bevinding was dat afdelingen waar in principe nooit handelingen

plaatsvinden waar volgens indicatie handschoenen gedragen moeten worden, toch handschoenen bestelden.

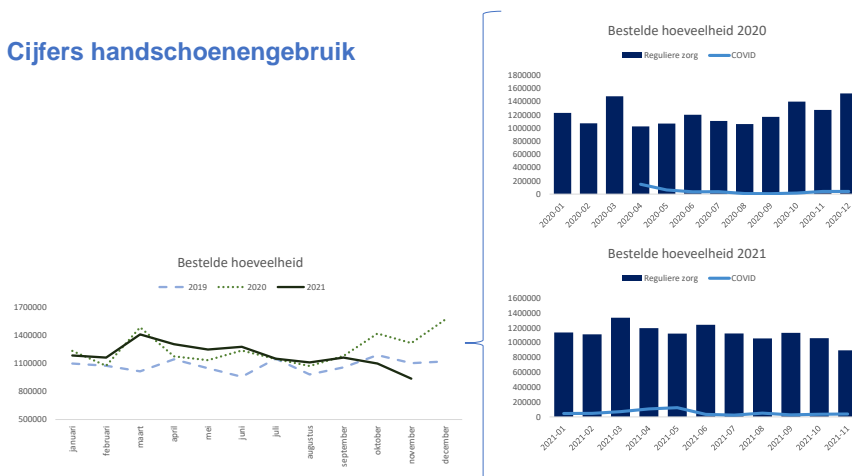
Handschoengebruik in de praktijk: juist gebruik, fout gebruik en verspilling

Voor het meten van de vijf momenten van handhygiëne zijn veel meetinstrumenten beschikbaar. Voor het meten van het gebruik van handschoenen is dat niet het geval. Met de projectgroep is een observatie-instrument ontwikkeld, dat vervolgens getest werd.

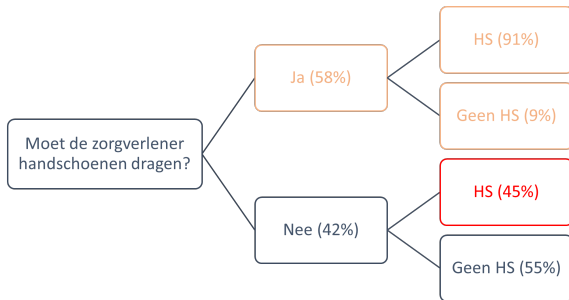
Bij de observatie wordt systematisch een aantal vragen doorlopen: Moet de zorgprofessional handschoenen dragen? Draagt de zorgprofessional handschoenen? Worden de handschoenen juist gedragen? Zo nee, wat gaat er fout? In de 116 geobserveerde momenten bleek dat bij 19 procent ($n = 22$) van de observaties handschoenen gedragen werden terwijl daar eigenlijk geen indicatie voor was (zie *figuur 2*, pagina 68). Dit betrof bijvoorbeeld medewerkers die bij het helpen met eten of aankleden onnodig handschoenen droegen. Er werden ook medewerkers gezien die geen handschoenen droegen bij contact met lichaamsvloeistoffen. Bij de observaties was het met name waardevol om direct aan de zorgmedewerker een aantal verdiepende vragen te stellen. Door het gesprek aan te gaan, kwamen barrières van gedrag in beeld.

Figuur 1. Bestelde hoeveelheden handschoenen in het Erasmus MC, januari 2019 tot en met november 2021.

Cijfers handschoengebruik

Figuur 2. Resultaten van 116 observatiemomenten in het Erasmus MC, op 10 afdelingen.

HS = handschoenen. Bij 49 van de 116 (42 procent) observatiemomenten was het niet nodig om handschoenen te dragen, maar bij 22 van deze momenten (HS, 45 procent) werd dat toch gedaan (in rood vierkant weergegeven).

Verspilling bestaat naast niet-geïndiceerd gebruik ook uit het weggooien van handschoenen zonder gebruik, bijvoorbeeld door het onnodig weggooien van materialen na ontslag van patiënten in isolatie, handschoendozen waarbij het moeilijk is om de handschoenen eruit te halen zonder er meteen heel veel te pakken ('lekkende' dozen) of handschoenen die makkelijk kapotgaan. Deze situaties komen vaak voor en worden niet opgelost, omdat er geen noodzaak is of omdat medewerkers niet altijd weten bij wie ze terecht kunnen met vragen of klachten. In een observatie vielen er in één uur 24 handschoenen op de grond, die allemaal weggegooid werden. Uit onderzoek van een team zorgprofessionals dat zich bezighoudt met duurzaamheid op de intensieve zorgafdeling (in een zogeheten 'Green Team') blijkt dat door lekkende dozen 10 procent van alle handschoenen ongebruikt wordt weggegooid: 590.000 handschoenen (cijfers van 2021). Vertaald naar CO₂ is dat ongeveer 98,2 ton. Bij een inventarisatie van de gehele zorg op de intensieve zorgafdeling kwamen handschoenen er als 'hotspot' uit [4].

Vervolg

Het project is in een vroeg stadium opgepakt door het IP & ABR Zorgnetwerk, waarbij deelname aan dit project niet alleen voor ziekenhuizen was, maar voor de hele zorgketen [5]. Deze eerste cijfers en

observaties zijn gebruikt om een pakket aan interventies te ontwikkelen, en een en ander is ingezet als multicenter voor- en nastudie. Het pakket is vrij beschikbaar [6]. Uiteindelijk zal het onderdeel 'handschoenen' geïntegreerd moeten worden in de gangbare handhygiëneactiviteiten. De uitdaging wordt dan wel om het enthousiasme vast te blijven houden.

Samen veilig, samen duurzaam

Het Erasmus MC heeft de Green Deal 3.0 ondertekend en zich daardoor verantwoordelijk gesteld voor het sneller verduurzamen van de zorg. Infectiepreventie en milieubesparing kunnen haaks op elkaar staan, maar het kritisch met elkaar bekijken kan wel degelijk verantwoorde verduurzaming opleveren.

Het project Goed Gebruik Handschoenen stelt het veilig en juist gebruik als prioriteit: medewerkers en patiënten moeten veilig kunnen werken en behandeld worden. Dit project draagt echter niet alleen bij aan 'Goede gezondheid en welzijn' (Sustainable Development Goal (SDG) 3); door verspilling tegen te gaan en dus minder afval te creëren draagt het ook bij aan de duurzaamheidsdoelen 'Verantwoorde consumptie en productie' (SDG 12) en 'Klimaatactie' (SDG 13). Een goed voorbeeld hoe infectiepreventie- en duurzaamheidsdoelen niet tegenover elkaar staan maar elkaar mooi kunnen aanvullen.

Referenties

1. Inspectie voor de Gezondheidszorg. Keten van infectiepreventie in ziekenhuizen breekbaar: meerdere zwakke schakels leiden tot onveilige zorg. 2013. Beschikbaar via: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-archieff-2e564acf-2a91-45b3-8dd3-199d8000d3a2/pdf>.
2. Inspectie voor de Gezondheidszorg. Infectiepreventie in ziekenhuizen kan echt nog beter. 2016. Beschikbaar via: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-archieff-a7db40f2-80c0-4c64-96d7-b2d54c92f27e/pdf>.
3. Teesing GR, Richardus JH, Erasmus V, et al. Hand hygiene and glove use in nursing homes before and after an intervention. *Infect Control Hosp Epidemiol.* 2021;42:1511-3.
4. Hunfeld N, Diehl JC, Timmermann M, et al. Circular material flow in the intensive care unit-environmental effects and identification of hotspots. *Intensive Care Med.* 2023;49:65-74.
5. IP & ABR Zorgnetwerk Zuidwest Nederland. 2022. Beschikbaar via: <https://www.youtube.com/watch?v=4dfSj7QC6Q>.
6. IP & ABR Zorgnetwerk Zuidwest Nederland. Toolkit. Beschikbaar via: [Project Goed Gebruik Handschoenen | IP & ABR Zorgnetwerk Zuidwest-Nederland \(abrzorgnetwerkzwn.nl\)](https://www.abrzorgnetwerkzwn.nl).